

TULEHOIDJALE

Ükskord loodi Eesti riik. Selle riigi kavandamiseks, selle riigi kaitsmiseks Vabadussõjas ja selle riigi ülesehitamiseks koondusid ka eesti arstid. Eesti Arstideseltside Liidu (EASL) loomine ja tema tegevus on väärikas peatükk meie riigi ajaraamatus. Rahva tervishoiu korraldamine Eesti Vabariigis oli silmapaistvalt edukas, sest toonane arstide põlvkond oli noor, nende haridus aja tasemel, nende üldine hoiak eetiline ja riigimehelik.

Demokraatlik Eesti oli avatud välismaailmale. Meenutagem, et Eesti Vabariigis ilmus kuukiri VÄLIS-EESTI ja et novembrikuu viimasel laupäeval oli kombeks tähistada välis-Eesti päeva. Nii seoti kodumaaga neid, keda saatus oli paisanud laia maailma teiste rahvaste keskele. Järjekordsel välis-Eesti päeval 1937. aasta sügisel pidas tuntud arst ja riigimees, tookordne välisminister Friedrich Akel raadiokõne väliseestlastele. Tegelikult olid kõne kuulajad kodueestlased, kõnegi kujunes õpetuseks, milline peaks olema eestlane välisilmas, et hoida “kõrgel ja au sees Eesti nime”. Esineja ilmselt aimas riiki ja rahvast ootavaid katsumusi. Tema sõnum oli hoiatav, aitamaks vastu panna ka kõige halvemas olukorras. Täna, mõeldes Eesti Arstide Selts Rootsis sünniloole 50 aastat tagasi, tsiteerigem üht lõiku nimetatud raadiopöörumisest:

“On selge, et üksik isik võõrsil jääb kergemini alla kui koondis. Seepärast on kõigepealt tarvis luua organisatsioon, mis juhiks koondumise ja sidepidamise tööd väliseestlaste keskel.”

Paari aasta pärast oli Eesti riik okupeeritud. Võõrvõimu esimesed sammud Eesti arstkonna vastu kinnitasid dr. F. Akeli sõnade paikapidavust. Kõigepealt likvideeritigi organisatsioon – Eesti Arstideseltside Liit. See toimus 15. septembril 1940. aastal Tartus Eesti Tervishoiu Muuseumis koos olnud erakorralisel peakoosolekul. EASLi juhatuse esimees prof. Aadu Lüüs teatas, et uue korra tõttu tuleb kõikidel seltsidel põhikirja muuta, st välja jätta kõik kutseküsimused, mis pidid jääma ametiühingu korraldada. Arstide seltsid pidid olema üksnes teaduslikud ühendused. EASLi likvideerimise ettepaneku üle ei soovinud keegi sõna võtta, otsus organisatsioon likvideerida omaenda põhikirjas sätestatud korras tehti ühehäälselt. Koosolek kestis vaid tunni. Võib kujutleda, mida mõtlesid ja tundsid seal viibinud väärikad kolleegid. Nende hulgas oli ka prof. Juhan Riives, kellest edaspidi sai Eesti Arstide Selts Rootsis juhatuse esimees.

Järgnenud sõja- ja okupatsiooniaastail kaotas Eesti Vabariik veerandi oma kodanikest, sealhulgas arstkond kaks kolmandikku oma ligi tuhandest liikmest. 1944. aasta sügisel oli Eesti organiseeritud arstkond oma sügavaimas madalseisus. Suurem ja aktiivsem osa emigreerunud arstidest koondus Rootsi. Rõhutagem, et juba 1944. aasta viimasel veerandil käidi koos Stockholmis Kjellsoni kohvikus. Samal sügisel saadi ka Rootsi Tervishoiuvalitsuselt nõusolek asutada Eesti Arstide Selts Rootsis kui Eesti Arstideseltside Liidu otsene järglane.

Algselt kogunes liikmeid pea 120, hiljem hakkas see arv kiiresti kasvama. Dr. Ilo Käbini andmeil oli EASRis 1987. aastal 345 liiget. Seltsi kuulus ka üle 40 arsti, kes tegutsesid Euroopa teistes riikides.

Nagu teame, käisid EASRi loomise ajal Euroopas veel lahingud. Sõjateated ja sündmused puudutasid valusalt igauht, keda sügistormine meri oli aidanud sõjapurustuste ja poliitiliste tormide eest varju. Kõik ei pääsenud vabasse maailma. Nii hukkus aurulaev Moero, pardal kolm evakueeritavat haiglat, 1500 hukkunu seas oli ka arste.

Vastloodud Eesti Komitee väljaandel hakkas 1944. aasta 28. oktoobril ilmuma ajaleht Teataja. See oli võõrale pinnale sattunud põgenikele vajalik nagu õhk. Vaatamata rohketele surmateadetele ja sündmuste masendavale arengule kodumaal oli see ikkagi parem kui teadmatus, aitas uues olukorras orienteeruda ning tegutseda. Endine EASLi esimees A. Lüüs tegutses Eesti Komitee välistoimkonna esimehena ja viis läbi eduka korjanduse Saksamaa põgenikelaagrites viibiva 40 000 eestlase abistamiseks. Nii said paljud edasi minna USAsse.

Lisagem, et 1945. aasta 15. jaanuaril asutati ka Eesti Teaduslik Selts Rootsis, mis koondas pagulasteadlasi kõigilt erialadelt. Seltsi toimkonda kuulus arstide poolt prof. J. Riives. Seltsi aastaraamatud ilmuvad tänaseni iga viie aasta tagant. Neist leiame rohkesti ka arstide publikatsioone. Üks esimesi – dr. Lembit Norviiti “Kunstlik neer. Metoodilised põhiprintsiibid” (Stockholm, 1949) viitab, et meie arstiteadlastel oli oma sõna öelda.

Välismaale sattunud eestlaste organiseerumine aastatel 1944 - 1945 ja ka edaspidi oli kiire, korrektne ja tulemuslik. Eesti kogukond Rootsis on kõige kõrgemalt hinnatud rahvusvähemus Kuningriigis. See ajalooline tõsiasi teeb meile kõigile au.

50 aastat demokraatlikult organiseerunud arstkonda välisilmas tähendab Eesti arstide kunagise organiseerituse jätkumist, see on meie ajaloo lahutamatu lehekülg.

Võib öelda, et see oli töö, mida tehti isamaa-armastusest, töö, mida tehti usus, et ükskord on jälle Eesti riik.

Kodumaal hakkame üha rohkem mõistma, mida tegelikult tähendasid 50 okupatsiooniaastat rahva vaimsele ja kehalisele tervisele. Arstidena kardame, et ees seisab Eesti riigi püsijäämise seisukohalt võib olla kõige raskem aeg.

Täname Eesti Arstide Seltsi Rootsis, et ta on hoidnud tuld, on 50 aastat hoidnud eesti inimese, eesti arsti ja Eesti Vabariigi au ning väärikust.

HEINO-ENN ARPO

Autor on sündinud 1943. aastal, lõpetanud Tartu Ülikooli 1967. aastal. Praegu töötab kirurgina Pelgulinna haiglas Tallinnas. Eesti taasiseseisvumisel osales aktiivselt Muinsuskaitse Seltsi tegevuses, tal on käsil ulatuslik uurimus Eesti arstkonna saatusest nõukogude okupatsiooni ajal.